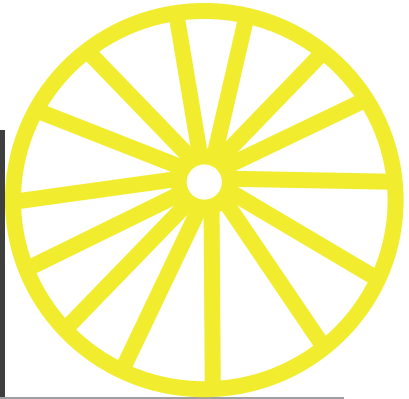

فرزندِ زمانِ خویشین باشی

گزارش نشست صمیمانه
«فریدون عموزاده خلیلی»

با دانش آموزان، کتابداران، مدیران و مسئولین موسسه جوادالائمه

فرزانه توکلی، کتابدار، دبستان پسرانه دوره دوم ناحیه ۲

اردیبهشت ماه امسال، مجتمع آموزشی حضرت جوادالائمه (ع) میزبان میهمان عزیزی بود. «فریدون عموزاده خلیلی» نویسنده، پژوهشگر و فعال حوزه کودک و نوجوان که حضورش نه تنها دانش آموزان را هیجان زده کرد بلکه مسئولان، مدیران و معلمان مجتمع نیز میزبانی او را مغتنم شمردند.

فریدون عموزاده خلیلی تجربه نزدیک به چهار دهه فعالیت فرهنگی را در کارنامه خود دارد. در سال‌های آغازین دهه شصت که جامعه ایران دست‌خوش تحولات فرهنگی ناشی از پیروزی انقلاب اسلامی بود و از سوی دیگر مردم جنگ تحمیلی و عوارض ناشی از آن را هم تجربه می‌کردند، مشکلات معیشتی، اقتصادی و ... آن‌چنان بر کشور سایه افکنده بود که می‌توان گفت مقوله فرهنگ و عوامل مربوط به آن هم‌چون سینما، نمایش و ... آخرین دغدغه مردم جامعه بود. اما در این میان امثال عموزاده خلیلی، در پرداختن به رکن مهم فرهنگ پیشی گرفتند و با فرهنگ‌سازی برای کودکان و نوجوانان نشان دادند که مفاهیم عمیق انسانی آن‌قدر اهمیت دارند که حتی در شرایط بحرانی باید آن‌ها را جدی گرفت تا نسلی خلاق، متفکر و باذوق تربیت شود. جامعه ما دین بزرگی به عموزاده و هم‌نسلان او دارد؛ زیرا آن‌ها بودند که ارزش‌های انسانی را با سرودن شعر و نوشتن داستان و رمان به نونهالان نسل انقلاب و جنگ تحمیلی آموختند، و پس از پایان جنگ و رسیدن جامعه به ثبات نسبی نیز به فعالیت‌های فرهنگی خود ادامه دادند. چنان‌که دو نسل بعد نیز با آموزه‌های آنان رشد کردند و پرورش یافتند. آن‌چه در ادامه

می‌خوانید گزارش نشست‌های یک روزه عموزاده خلیلی است که در محل دبستان پسرانه دوره دوم ناحیه یک برگزار شد.

اولین نشست با برترین دانش‌آموزان حوزه قصه‌نویسی و کتاب‌خوانی مدارس بود. دانش‌آموزان که به تناسب پایه تحصیلی، به چند گروه تقسیم شده بودند، در گروه‌های بیست تا بیست‌وپنج نفری با عموزاده دیدار دوستانه داشتند و در این دیدار پرسش‌های خود را در زمینه نوشتن داستان از ایشان پرسیدند. این ملاقات سه ساعته شامل پرسش‌های دانش‌آموزان درباره رمان، عناصر داستان هم‌چون شخصیت‌پردازی، زاویه دید و ... بود و این گفت‌و شنود با خواندن داستانی مصور (کمیک‌استریپ) توسط یکی از بچه‌های پایه ششم دبستان پسرانه دوره دوم ناحیه دو به نام «رادین جلالی» به پایان رسید که مورد توجه حاضران واقع شد.

دیدار بعدی عموزاده خلیلی، با مدیران، کتابداران مدارس و مسئولان مجتمع بود، که در این دیدار با حاضران چند کلامی سخن گفت.

گزیده‌ای از سخنان عموزاده خلیلی

هنر شناخت بچه‌ها:

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که کلمه مهم‌ترین ابزار برای شناخت خلاقیت بچه‌هاست، حتی بیش از نقاشی! یعنی برای این‌که بدانیم یک کودک تا چه حد خلاقیت ذهنی دارد، بهترین کار این است که از او بخواهیم کلمات یا جملاتی را بنویسد. این کلمات، برای این‌که از ذهن روی کاغذ بیایند، پروسه‌ای را طی می‌کنند. این‌که فکر کند چه واژه‌ای را انتخاب کند، کدام واژه‌ها را تبدیل به جمله کند و به آن‌ها موسیقی بدهد و روی کاغذ بیاورد. همه این‌ها به خلاقیت‌های فردی او برمی‌گردد. با داستان و رمان می‌توانید دنیاهای بهتری را به بچه‌ها نشان بدهید. آن‌ها که دقیق‌ترند می‌توانند از جهان اطرافشان بیشتر بهره ببرند.

داستان‌هایی که من از دانش‌آموزان شنیدم، جذاب بود. این نشان می‌دهد که بچه‌های شما به آن درجه از بالندگی رسیده‌اند که می‌توانند چنین ماجراهایی را با این میزان فراز و فرود و شخصیت‌پردازی هنرمندانه بیافرینند.

جهان داستانی برتر از جهان واقعی است:

مادری نزد اینشتین رفت و از او پرسید: برای پسر چه کاری می‌توانم انجام دهم تا مانند شما فیزیکدان شود؟ اینشتین جواب داد: بهتر است رمان بخواند، و ادامه داد: رمان باعث می‌شود جهان‌های بهتری را بشناسد و هر داستان و هر رمان یک جهان جدید را عرضه می‌کند. همین شناخت، به پرورش خلاقیت او کمک بسزایی می‌کند و ذهن کودک آماده پرورش ایده‌های نو می‌شود.

شیوه همه نویسنده‌ها الگوبرداری است. برای خلق جهان داستانی، از جهان واقعی عناصری را وام می‌گیریم:

انسان از طریق داستان و رمان با فرهنگ‌ها و جهان‌های دیگر آشنا می‌شود. مشکل تبعیض نژادی زیر پوست جامعه آمریکا چه‌گونه اتفاق می‌افتد؟ کسی که در یزد

من واقعا شگفت‌زده شدم وقتی دیدم این دانش‌آموزان به چنان درکی رسیده‌اند که امروز پرسش‌هایی عمیق درباره داستان‌نویسی می‌کنند. این نشان می‌دهد که این موسسه تنها چندین سازه با تشریفات بیهوده نیست و خروجی آن همین سرمایه‌ها هستند، همین دانش‌آموزان با فکرهای ارزشمند. من از هم‌نشینی با آن‌ها به وجد آمدم آن قدر که نتوانستم حسم را پنهان کنم.

دانش آموز خلاق:

برای یک مجموعه آموزشی تربیتی، تنها وجود امکانات رفاهی، سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و ... کفایت نمی‌کند که دانش‌آموزانی این‌چنین متفکر، از آن فارغ‌التحصیل شوند و این جای امیدواری دارد.

آموزش انسانیت:

جامعه بیشتر از آن‌که به مهندس، کارشناس فنی و ... نیازمند باشد، محتاج انسانیت است. عنصری که امروز از عمق روح جامعه ما رخت بر بسته است، چون ما تنها ظواهر را حفظ کرده‌ایم. اما آن طور که از جلسات امروز با دانش‌آموزان دستگیرم شد، متوجه شدم از مجموعه آموزشی جوادالائمه(ع) دانش‌آموختگانی که انسانیت را به خوبی و با عمق جان فراگرفته‌اند، خارج می‌شوند و قدم به جامعه می‌گذارند.

کتاب؛ مهجور و دورافتاده

درد جامعه امروز ما این است که کتاب به کالای نقش دوم و حتی نقش‌های بعدی تبدیل شده است. دلایل متعددی دارد که یکی از آن‌ها همین گسترش شبکه‌های اجتماعی است. به جز این، انگار روح اصلی جامعه هم دیگر راحت‌تر است که کتاب در اولویت نباشد. دیگر هیچ برنامه هدف‌مندی برای این‌که کتاب در سطح کلان باشد، وجود ندارد.

تفکری که سَمَت کتاب‌دار را از مدارس ما حذف می‌کند، منظورش این است که دیگر خود کتاب اهمیتی ندارد. چرا باید این‌گونه باشد، وقتی دانش‌آموز به کسی هم‌چون کتاب‌دار نیاز دارد تا او را گام‌به‌گام هدایت کند.

زندگی می‌کند، نه آمریکا را دیده نه از نژادها می‌داند و نه حتی تصور کرده است. اما اگر رمان «یادداشت‌های یک سرخپوست پاره‌وقت» را بخواند، از طریق آن می‌تواند به راحتی وارد جهان آنان شود.

ارزش‌های انسانی و عاطفی را نمی‌توان از طریق مقاله، شعار، سخنرانی و میزگردهای تلویزیونی به دانش‌آموز تفهیم کرد:

شما در مقام معلم کمک کنید که بچه‌ها با واقعیت‌ها آن‌طور که هست مواجه شوند. از سال ۵۹ من با مخاطبان کودک و نوجوان سروکار داشته‌ام و سه نسل را دیده‌ام، به این نتیجه رسیده‌ام که فضیلت‌ها و ارزش‌های اخلاقی هم‌چون حماسه‌سازی‌های دوران انقلاب تا پیروزی آن و رشادت‌های رزمندگان در جبهه‌های جنگ را جز از طریق داستان و رمان نمی‌توان برای دانش‌آموزان باورپذیر کرد.

پایان این نشست دوستانه، با پرسش‌های هم‌کاران موسسه پیرامون کتاب، کتاب‌خوانی و نویسندگی هم‌راه بود که عموزاده‌خلیلی به این پرسش‌ها پاسخ دادند.

نسل ما که بیشتر مفاهیم را با پند و نصیحت آموخته است چه‌گونه می‌تواند ارزش‌ها را غیرمستقیم به بچه‌ها آموزش دهد؟

این مهم از دو جهت قابل بررسی است. تلاش برای تغییر خود و استفاده از روش‌های گوناگون. توضیح این‌که در گام نخست برای ایجاد تغییر در کودک، ابتدا باید کلیشه‌ها را کنار بگذارید و خودتان تغییر کنید. اما بُعد دیگر این است که مهارت‌ها را از طریق روش‌های متفاوت و متعدد به دانش‌آموزان تفهیم کنید. یکی از ابزارهای آموزش کتاب‌های مهارت‌آموزی هستند، خوش‌بختانه وسایل کمک‌آموزشی نیز در شکل‌های گوناگون وجود دارند و کار آموزش را آسان‌تر می‌کنند.

انگیزه نوشتن را چه‌گونه می‌توان در دانش‌آموزان ایجاد کرد و آن را تداوم بخشید به طوری که در وجود آن‌ها نهادینه شود؟

می‌توانید در همین مجله «مدرسه ما» کارهای بچه‌ها را چاپ کنید یا حتی از طریق هماهنگی با موسسات و مجلات کودک و نوجوان، نوشته‌های دانش‌آموزان را برای این موسسات بفرستید تا آن‌ها را با نام خود دانش‌آموزان چاپ کنند. این دیده شدن، خود عاملی تشویق‌کننده است و انگیزه لازم را در آنان ایجاد می‌کند. برگزاری فعالیت‌های رقابتی هم‌چون مسابقه نیز می‌تواند ثمربخش باشد.

ما با دانش‌آموزانی مواجه هستیم که هر یک روحیه خاص خود را دارد. چه کنیم که بچه‌ها با این روحيات گوناگون همگی به کتاب علاقه‌مند شوند؟

بچه‌ها به ژانر فانتزی، وحشت، تاریخ و ... علاقه دارند.

خوش‌بختانه ناشران مختلف، آثارشان را به شیوه موضوعی چاپ می‌کنند و مهارت‌های زندگی را هم آموزش می‌دهند. آموزش تمرکز، مهارت نه گفتن، کنترل خشم ... فله‌ای و عمومی نیست. برای هر گروه از دانش‌آموزان به فراخور روحيات‌شان طبق فهرست‌هایی که در دسترس است، به‌طور ویژه و اختصاصی کتاب‌هایی را در نظر بگیرید. به‌طور مثال به دانش‌آموز پرخاشگر، کتاب‌های کنترل خشم را معرفی کنید.

ما در برنامه‌ریزی مجتمع، برای مقطع پیش‌دبستانی و پایه‌های اول و دوم و سوم دبستان، ساعت قصه‌گویی تعریف کرده‌ایم و برای سه مقطع بالاتر یعنی پایه‌های سوم، چهارم و پنجم با نام کتاب‌خوانی و نویسندگی از آن یاد می‌کنیم. به نظر شما آیا تقسیم‌بندی موسسه ما درست است؟

بله درست است. برای پیش‌دبستانی و سال‌های ابتدایی، قصه‌گویی کاربردی است. اما نکته‌ای که باید به آن توجه شود این است که این قصه‌گویی باید تعاملی باشد؛ یعنی خود بچه‌ها هم باید درگیر کار شوند و در کلاس مشارکت داشته باشند. به‌عنوان مثال تصویرهایی به دانش‌آموز بدهیم و بگوییم براساس این‌ها قصه بنویس. از آن‌ها بخواهیم خودشان هم بنویسند و تعریف کنند. استفاده از کتاب‌ها و ابزارهای قصه‌گویی نیز می‌تواند مفید باشد.

در پایان نشست غلام‌علی سفید، مدیرعامل مجتمع آموزشی، از حضور آقای عموزاده‌خلیلی در جمع هم‌کاران تشکر و قدردانی کرد و یادآور شد که برای رشد و تعالی دانش‌آموزان از مقایسه و صرفاً تاکید بر حفظیات فاصله بگیریم و از طریق ادبیات و هنر انسانیت و فضیلت را به بچه‌ها آموزش دهیم.

پس از پایان نشست، عموزاده‌خلیلی و حاضران به بازدید از نمایشگاه دست‌نوشته‌های دانش‌آموزان که در محل سالن دبستان برپا شده بود، دعوت شدند. این بازدید با خوش‌آمدگویی یکی از دانش‌آموزان پایه ششم دبستان دوره دوم ناحیه دو آغاز شد و این دانش‌آموز که «محمدحسن نجم‌الهدی» نام داشت قصه «فیل در تاریکی» را که داستانی دلنشین از مثنوی مولوی است، با لحنی خوش و شیرین برای حاضران تعریف کرد.

فرجام سخن

بی‌شک نویسندگانی هم‌چون فریدون عموزاده‌خلیلی که در تمام سال‌های عمر خود فرهنگ‌سازی برای بچه‌ها را در اولویت زندگی خود قرار دادند از سرمایه‌های جامعه ما هستند. عموزاده که در دهه شصت قصه‌هایی دلچسب هم‌چون «دو خرماي نارس» را برای بچه‌ها می‌نوشت، امروز متناسب با زمانه و مطابق با روحيات نوجوانان رمانی فانتزی هم‌چون «زرد مشکی» را می‌نویسد. کتابی که از زبان یک دوچرخه است و شخصیت‌هایی نظیر «جبار سینگ» در آن حضور دارند. این میزان شناخت از مخاطب تنها برای نویسنده‌ای هوشمند میسر است که ابتدا درک درستی از جهان اطراف خود داشته باشد، نیاز جامعه را بشناسد و سپس محتواسازی کند. در حقیقت می‌توان گفت فریدون عموزاده‌خلیلی مصداق بارز این حدیث حضرت علی(ع) هستند:

«فرزند زمان خوب‌تر باش.»

